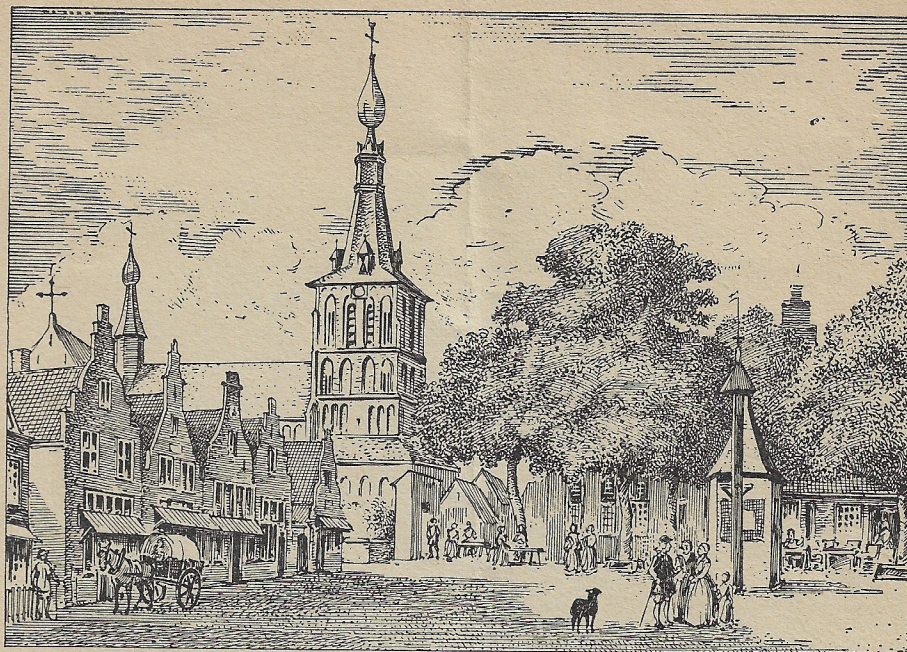

1959 N° 11

Markt te Helmond anno 1740

Mededelingenblad
van
Heemkundekring „Peelland”
Helmond

No. 11 - 1959

HEEMKUNDEKRING "PEELLAND" te HELMOND

Opgericht 24 mei 1948

Secretariaat:
Mej.T.Cornelissen
W.Prinzenstr. 29

Bijdragen voor
dit blad aan :
C. van Bokhoven
Oostende 31 A

L.S.,

Hierdoor hebben wij de eer U uit te nodigen tot bij-
woning van een vergadering op :

dinsdag 24 november a.s. des avonds om 8 uur in Hotel
West-Ende

De heer Drs. W. Harkx, te Vught, zal een lezing houden over
het onderwerp:

"De economische ontwikkeling van Noord-Brabant, in
het bijzonder van Peelland, vanaf 1815"

Wij rekenen gaarne op uw aanwezigheid.

Het Bestuur.

BRABANT

De geschiedenis van Noord-Brabant is te allen tijden ten nauwste verbonden geweest met die van haar omringende landstreken. Dit is voor een ieder die de landkaart van West-Europa voor zich heeft liggen ook volkomen duidelijk. Deze provincie heeft geen eigen zeehaven, maar kent wel de havens van Antwerpen en Rotterdam; deze provincie heeft geen eigen kolenmijnen of staalindustrie, maar is niet ver gelegen van het Roergebied en van de mijnen en staalfabrieken in het Nederlandse en Belgische Limburg. Wel kent deze provincie van oudsher een textielnijverheid, die in Boxtel, Veghel en Eindhoven, in Tilburg en in deze stad reeds geruime tijd aan vele inwoners werk verschaft heeft. Buiten deze provincie kennen we Brugge, St. Niklaas, Turnhout, Verviers in België, en Goch, Krefeld, München Gladbach en Elberfeld in Duitsland als nabije textielcentra. In feite is Noord-Brabant, dat is het noordelijk deel van het oude Hertogdom Brabant, een agrarisch gebied gebleven tot in de negentiende eeuw. Dit feit is wel voldoende gekend, maar niet in dezelfde mate onderkend.

Men zal zich wellicht kunnen afvragen of het juist is, dat een heemkundekring zich ook in deze algemenre problematiek van tijd tot tijd verdiept. Is de heemkunde, of de "Heimatkunde" zo als de Duitsers zeggen, niet een wetenschap van de verschijningsvormen van zijn eigen omgeving voor de mens, voor welke wetenschap de bron van kennis in de eerste plaats gelegen is in de eigen geboorte- of woonstreek? Vanuit dat punt zal de beoefenaar van de heemkunde de wereld bezien en oordelen over politiek, natuurkunde of weet ik wat al niet meer. Om echter eenzijdigheid te vermijden schijnt het gewenst regelmatig ook een andere benaderingswijze van de problematiek te volgen. Om die reden zal ik uitgaan van de economische geschiedenis van West-Europa om vandaaruit deze provincie te belichten, om de ontwikkeling van Brabant van buitenaf te bezien.

Drs. W. Harkx

Wie bouwden onze stad ? II.

Reeds een paar eeuwen terug kende onze stad het ambt van bouwmeester, ook wel politiemeester genoemd. Hem was opgedragen de zorg voor het onderhoud van bruggen, poorten en pompen van de stad kortom voor alle zogenaamde "stadsreparaties". Ook moest hij zorgen, dat de stadsvesten zo nodig opgegraven werden en dat de bomen en het houtgewas van de stad op tijd gekapt en aangepoot werden. Bovendien was hij belast met het beheer van het weggeld en van hetgeen ontvangen werd van het verkopen van bomen en hout en van het verhuren van de marktstandplaatsen en van de woningen of zolders boven de stadspoorten. Jaarlijks, op 1 October, was hij daarvoor rekening en verantwoording schuldig aan de heer en aan de stadsregenten van wie hij zijn aanstelling gekregen had.

In de 18e eeuw genoot deze ambtenaar een salaris van 5% van het bedrag, dat hij als stadsambtenaar zou innen.

Tot aan de 19e eeuw zien wij naast de beide burgemeesters (die speciaal belast waren met de gemeentefinanciën) een bouw- of politiemeester optreden. In het midden van de 19e eeuw treedt een gemeentearchitect op. Bij uitbreiding van diens werkzaamheden is uit zijn functie langzamerhand het Bureau van Openbare Werken (O.W.) gegroeid. Omdat na de eerste wereldoorlog achter de letters O.W. een minder eervolle naam schuil ging, werd deze dienst op voorstel van één der Wethouders veranderd in die van Publieke Werken (P.W.) Hoewel wij het niet uitdrukkelijk in enig archiefstuk vermeld vinden, heeft ook de oude stadsbouwmeester voor het zijne ertoe bijgedragen om het uiterlijk van onze stad voor de volgende generaties te bepalen en vast te leggen.

Nadere bijzonderheden over de wijze, waarop hij dit deed, kunnen wij slechts een heel enkele geven.

Moest er van gemeentewege een bouwwerk van meer dan gewone importantie tot stand komen, dan werd de hulp van buiten de stad ingeroepen. Zo bijv. toen in 1681 was aangekocht het grote logement op de markt "De Wildeman" genaamd.

Bij raadsbesluit van 1 juli 1681 werd goedgevonden, dat de kastelein die het pand bewoonde voortaan als huurder in de benedenverdieping zijn tapperij zou kunnen voortzetten en "in 't selvige huys een bequame plaets voor de magistraet en voor de gerechtsplaetse te ordonneren, gelijk dat in andere steden en plaetsen mede geschiet."

Het was een oud vervallen huis, dat dringend herstel nodig had.

In een specificatie door de kastelein Bertram van Luytelaar van overschotten gedaan ten behoeve van het stadhuis, zien we hoe in 1681 en 1682 herhaaldelijk nieuwe pannen op het dak moeten gelegd

worden, dat de schouw moet gerapareerd, dat het dak van de schuur met nieuw stroo wordt gedekt, dat de vloer in de kamer en kelder moet worden vernieuwd. In 1685 lezen wij, dat een gedeelte van het huis instort en dat enkele arbeiders bezig zijn het puin op te ruimen.

Reeds maakt men aanstalten om tot een grondige verbetering van het gebouw over te gaan, stenen zijn al aangevoerd, een kalkkuil is gegraven, hout ligt in de schuur opgestapeld. Op 8 maart 1685 werd de zoon van de kastelein met een paard naar Gemert gezonden om Mr. Jan van Dijck te halen, die in opdracht had een bestek voor de opbouw van het stadhuis te maken.

Dit bestek met tekening werd op 3 juli door de Raad goedgekeurd. Een week later (9 juli) gaf de Heer van Helmond zijn toestemming om "het stadhuys op te bouwen en daer achter te maeken eene vleeshalle, volgens het bestek daarvan gemaakt door Mr. Jan van Dijck". De publieke aanbesteding van het stadhuis zou plaats hebben op 25 juli "doch den opbouw van de vleeshhalle is voor noch ter tijdt verhouden tot Zijne Excellentie daer naerder over zal zijn gesproken en geïnformeert".

Van dit uitstel kwam echter afstel.

Het werk was door de architect ingezet op 1000 ducats (ruim 3000 gulden) en werd op bovengenoemde datum door dezelfde architect aannemer voor 2800 gulden en vijftien tonnen bier aangenomen.

Zo zonder meer, kan men uit dit bedrag moeilijk een conclusie trekken over de bouwpreizen van die tijd. Daartoe zou men kennis moeten nemen van de volledige "conditiën". En dan zou men allereerst opmerken, dat het slechts gold " 't repareren ofte den opbouw van den stadthuysen". Verder, dat de aannemer de beschikking kreeg over alle materialen "soo van hout, steen, ijser, pannen en alles wat aan het oude huis noch is en oock dat daer van gevallen is". Voorts lagen er nog "16000 nieuwe gebackten steenen en 250 wat kalck", alsmede een grote honderd balken.

De Heer van Helmond had een paar dagen voor de aanbesteding bezwaren geopperd om nog die zomer met het werk te beginnen, wijl het seizoen reeds zo ver gevorderd was. De Magistraat liet, zoals we gezien hebben, de aanbesteding doorgaan en schreef een paar dagen later aan de Heer, dat zij met verwondering had kennis genomen van diens bezwaren, want dat ieder "die oogen heeft costen sien, dat 't stadhuys ten eerste moste gerepareert worden of andersints ware het gantsch verval van 't stadhuys altijdt te wachten."

De aannemer verklaarde dat naar zijne mening het seizoen niet te ver verlopen was en dat hij eventuele schade, die het werk door weer etc. mocht lijden, dragen zou, maar dat hij " 't peryckel van verder ruïne en verval niet soude willen uitstaen om vier hon-

dert gulden."

Het werk werd terstond ferm aangepakt en met bekwame speed voortgezet.

Het bedrijf en ook de vergaderingen etc. in het stadhuis gingen - mogelijk met een korte onderbreking - geregeld door. Blijkens de neergenoemde specificatie is bijv. reeds op 22 november in het stadhuis weer vergadering gehouden, waarvoor Van Luytelaer "vuur en karsen" leverde.

De benodigde gelden voor de opbouw waren door de gemeentesecretaris Geerloff Suijckers aan de stad geleend. Hiervan heeft deze niettegenstaande talrijke procedures met de stad nooit iets terug gezien. Hij stierf in 1696. Maar zelfs, toen zijn zoon in 1717 overleed, was zijn rekening met de stad nog niet effen.

Jac Heeren

-.---.---.---.---.---.--

Iets over het pottenbakkersbedrijf. I.

Wanneer wij het museum in het Kasteel Raadhuis bezoeken, dan zullen wij ook aandacht hebben voor de verzameling aardewerk die in een der kasten is tentoongesteld. Het grootste gedeelte van dit aardewerk uit vroegere eeuwen, is opgegraven in Helmond en omgeving. Er zijn ook overblijfselen bij van kannen en kruiken welke behoren tot het z.g. "Duitse Steengoed." Gaarne voldoe ik aan het verzoek om hierover in enkele artikelen iets mede te delen. Het pottenbakken is wel een van de oudste beroepen welke er zijn. Door de eeuwen heen is er steeds gebruiksaardewerk gemaakt in allerlei soorten en vormen, van de eenvoudigste drinkkannen van de gewone man, tot de prachtigste wijnkannen van koningen en colelen.

Voor al het Duitse steengoed dat vroeger en thans nog ingevoerd wordt vanwege zijn bijzondere hardheid en bruikbaarheid, is zeer bekend. Immers weinige kleisoorten hebben de eigenschap geheel dicht te bakken zodat een glasharde substantie ontstaat, welke geen enkele vloeistof doorlaat, niet verweert en daardoor zich voor alle doeleinden laat gebruiken. Deze eigenschap heeft de klei, welke in grote hoeveelheden wordt gevonden langs de Rijn.

De streek, waar gelegen zijn de pottenbakkersstadjes- en dorpen, zoals het oude abdijstadje Siegburg nabij Keulen, Hör-Grenshausen Rausbach (alle ten oosten van de Rijn), en Trechen, Raeren, Meckenheim (alle ten westen), wordt ook wel genoemd "Kannebakkersland".

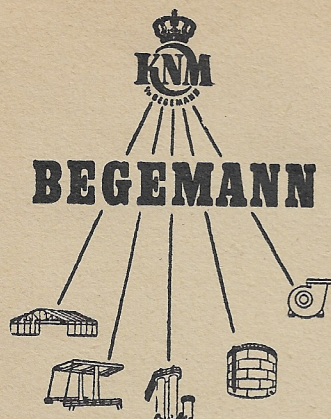
In de 15e en 16e eeuw ontwikkelden zich in deze streek vele pottenbakkers tot ware kunstenaars. Vele prachtige stukken door hen vervaardigd worden in musea en particuliere verzamelingen bewaard. De op de draaischijf in profiel gevormde stukken, met allerlei ingestoken en opgelegde figuren met prachtige friesen om de hals en buik van de kruik en over het geheel het bruine glazuur, zijn ware kunstwerken. Vele zijn gesigineerd en naar de plaats van herkomst hebben zij een geheel eigen stijl. De bruine kruiken treft men aan in Keulen, Trechen en Raeren; de grijsblauwe geglazuurde, een bijzonder mooie kleur, in Hör-Grenshausen. Van het vroegere werk is de z.g. Keulse pot, met zijn harde en koude kleur, een zeer eenvoudig namaaksel. Door de nakomelingen van de eens zo beroemde pottenbakkers als Jan Emens, Mennicken, Gerhards, Hilgers en vele anderen worden tegenwoordig in genoemde streek als massa-artikel nog gemaakt de eenvoudigste kannetjes en potjes maar ook de mooiste theepotten, siervasen en tuinversieringen. Een volgende maal wil ik iets vertellen over de techniek (het glazuren enz.) van het "steengoed" en de tradities in de pottenbakkersfamilies.

Indien er leden zijn die omtrent het in hun bezit zijnde oud-aardewerk inlichtingen wensen, dan ben ik gaarne bereid, deze, voor zover in mijn vermogen ligt, te verstrekken.

wordt vervolgd.

A.C.J. Gruyters

STAALCONSTRUCTIES - STOOMKETELS
BRUGGEN - APPARATEN - TANKS - POMPEN

N.V. KON. NED. MACHINEFABRIEK
v/h. **E. H. BEGEMANN**
HELMOND - HOLLAND

Diddens en van Asten N.V.
HELMOND

Fabrikanten van
heel- en halfwollen dekens
japonstoffen en
gordijnstoffen

Opgericht 1825

25-
30-
92-
35-
42

Ieder die zijn technische aanleg tot ont-
plooiing wil doen komen en in bevredi-
gende arbeid aan zijn toekomst wil bouwen,
vindt een prettige en interessante werk-
kring in de modern geoutilleerde onder-
nemingen van de

Koninklijke Textielfabrieken
J. A. Raymakers & Co. N.V.
HELMOND en GEMERT

Voor inlichtingen wende men zich tot:
Chef Personeelszaken, de Heer H. van Dijk.

